

שבת כד

משה שווערד

1. רש"י מסכת שבת דף כד עמוד א

בברכת המזון - בתפלה פשיטא לן, [1] שהרי להלל ולהודאה נקבעו, כדאמרינן לעיל.

2. תוספות מסכת שבת דף כד עמוד א

מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז - בתפלה פשיטא ליה דמזכיר [2] משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא אבל בבהמ"ז שבבית ליכא פרסומי ניסא כולי האי.

• הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כד עמוד א

א) תוד"ה מהו. ביארו יסוד הספק אי קיל הוא דדרבנן הוא או שנחמיר בו משום פירסומי ניסא והיינו משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא ומשא"כ בברהמ"ז שהוא על הסעודה בבית שהוא ביחיד ודלא כרש"י עי' להלן ביאורו. והנה אפי' אם הוא מתפלל ביחיד, מ"מ עיקר צורת התפלה בלשון רבים בצבור היא ולכך תקנו לומר בה על הגיסים משום פרסומי ניסא בכל גווי.

3. חשק שלמה מסכת שבת דף כד עמוד א

בגמ' מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז. נ"ב מה דלא מבעיא ליה נמי בפורים נ"ל די"ל ע"פ דברי התוס' כאן בד"ה מהו דלהכי מבעי ליה בבהמ"ז משום דליכא פרסומי ניסא כולי האי וא"כ י"ל דזהו לא שייך רק בחנוכה [1] אבל בפורים משפחה ומשפחה כתיב ופירש"י בפ"י המגילה מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד עכ"ל וא"כ י"ל דבפורים פשיטא ליה דצריך להזכיר משום דבפורים גם בבית איכא פרסומי ניסא כמו בבהמ"ז...

4. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כד עמוד א

[2] עוד י"ל בהא דפורים עדיפא מחנוכה, דמבואר דמגילה הוי דברי קבלה וכדברי תורה דמי, עי' ר"ה י"ט ע"ב ובמש"ש מהר"ן. ועפי"ז תירץ הטו"א שיטת הבה"ג שאשה אף שחייבת במגילה מ"מ אינן יכולות להוציא את האנשים יד"ה בקריאת המגילה ותמהו בשיטתו רבים, ותירץ הטו"א דבאמת אם היו מתחייבות מטעם דאף הן היו באותו הנס א"כ ודאי נשים ואנשים שוים בזה ומוציאים זא"ז וכמו בנר חנוכה שהם שוים, אך מכיון שמגילה מדברי קבלה והווי כדברי תורה, וכללא הוא דטעם אף הן היו באותו הנס ל"ש בחיוב דאורייתא שלכך בחיוב כזית מצה בליל פסח אנו צריכים לילפותא מיוחדת, ולא כד' כוסות שחייבות מטעם דאף הן היו באותו הנס, וא"כ חיוב דנשים במגילה הוי חיוב מיוחד ואינם שוים לאנשים. דהוי הזמ"ג. ולפי"ז א"ש מה דבפורים לא איבעיא לן מאחר שעדיף דהוי כד"ת, וע"ע להלן. [3] עוד י"ל עפי"ז השאלות ס"ז שבתחילת דבריו כתב דמחייבין דבית ישראל למיכל ולמשתי בפוריא ואודווי ושבוחי קמי שמיא וכו' ובהמשך דבריו מסביר שאלת הגמ' בסעודת פורים בלילה דמשום אודווי וכו' ועיי"ש בהעמק שאלה, והיינו דשאני בפורים שהזכרת על הגיסים יש לו שייכות עם הסעודה עש"ה.

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

והנה בגמ' לא איבעיא לגבי פורים, ובמרדכי (סי' רעט) כתב שכח ולא אמר על הנסים דאין מחזירין אותן, והכי איתא בתוספתא [מס' ברכות פ"ג הי"ד] ובירושלמי שם (פ"ג) וכו'. ועי' בהגהות כגדי ישע. ועי' במג"א (סי' תרצה סק"ט) בשם מהרש"ל דאם שכח על הנסים בברכת המזון מחזירין אותו דלא סגי דלא אכיל, והמג"א חולק דאטו מי עדיף מתפלה דחובה היא, ואפ"ה אין מחזירין אותו. וכ"כ במאירי שאם טעה בתפלה ושכח על הנסים אין מחזירין אותו. ועי' במ"ב (שם ס"ק טו).

6. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף כד עמוד א

ואסיקנא שאינו חייב להזכיר של חנוכה בברכת המזון לכתחלה ואם בא להזכיר מזכיר בהודאה. ופשיטא שאם לא אמר אינו חוזר כלל שהרי אינו חייב להזכיר, ואפי' בתפלה דאסיקנא שהוא חייב להזכיר אם לא הזכיר אין מחזירין אותו כלל, וכדאמרינן הכא כגון שני וחמישי דתעניות דכיון דאין בהם קרבן מוסף אין מחזירים אותו, והוא הדין להא, וכן מוכיח בתוספתא (ברכות פ"ג ה"ד), ואין לפקפק בדבר הזה כמו שהיו מפקקים מקצת בעלי התוספות ז"ל.

7. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף כד עמוד א

הא דאמרינן הכא דר"ח שרי בעשיית מלאכה. קשה לי למאי דאמרינן במסכת מגלה (כ"ב ב') יום שאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ר"ח וחולו של מועד קורים ארבעה, והנכון דהתם לאו דאסיר בעשיית מלאכה אלא שהיו נוהגים כן מימות הראשונים וכדכתיב (שמואל א' כ') אשר נסרת שם ביום המעשה וכדפרש"י ז"ל התם.

8. פרקי דרבי אליעזר - פרק מד

אלא הריני אומ' להם תנו לי נזמי נשיכם ונזמי בניכם ובנותיכם והיה הדבר בטל ממנו שמעו הנשים ולא קבלו עליהם ליתן נזמיהן לבעליהן אלא אמרו להם אתם רוצים לעשות שקוץ ותועבה שאין בו כח להציל לא שמעו להם ונתן הב"ה שכרן של נשים בעה"ז ובעה"ב ומה שכר נתן להם לעה"ב לעה"ז שהן משמרות ראשי חדשים שנ' המשביע בטוב עדיך תתחדש כנשר בעורייך

9. רש"י מסכת שבת דף כד עמוד א

ערבית - לילי כניסתן, ואף על פי שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל תפלת תענית מאחר שנכנס היום, והכי נמי אמר רב הונא במסכת תענית (יא, ב): יחיד שקבל עליו תענית, אף על פי שאוכל ושותה כל הלילה - מתפלל תפלת תענית, ובתשובת הגאונים מצאתי ברייתא, שנו רבותינו: פעמים שאדם שרוי בתענית ואינו מתפלל, ופעמים שאינו שרוי בתענית ומתפלל, הא כיצד - כאן בכניסתה, כאן ביציאתה, כלומר: ערב תענית, אף על פי שעתיד לאכול לאחר תפלה - מתפלל תפלת תענית, וליל מחרתו, אף על פי שעודנו בתענית כשמתפלל תפלת ערבית - אינו מתפלל תפלת תענית, וסוף דברי הגאונים כתבו: אבל אין אנו רגילים לומר ערבית ואפילו שחרית, שמא יארע לו אונס חולי או בולמוס ויטעום כלום, ונמצא שקרן בתפלתו.

10. ספר תורת האדם להרמב"ן - אות קא

ומסתברא דכולהו ארבע צומות תענית צבור הן, ונביאים גזרו אותם וכל חומרי תענית עליהן, מפסיקין בהן מבעוד יום ואסורין ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה כת"ב, וקרא מקיש להו לתשעה באב, אלא האידנא כיון דבזמן דליכא שמד בטיילין רצו ונהגו להתענות בהן ולא רצו לנהוג בהם בחומרות הללו, אבל מעיקר התקנה ודאי אסורין הן בכללן דלא גרעה גזרת נביאים מגזרת בית דין בתעניות אמצעיות ואחרונות, וכל דתקון נביאים כעין דאורייתא תקון, תשעה באב וד' צומות כיום הכפורים לעיננו, וכן לגבי תענית דמגלה אמרו במדרש תלים וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום וכי אפשר לאדם לעשות כן אלא שהיו מפסיקין מבעוד יום, ובתוספתא אמרו במסכת תענית כל אלו שאמרו אוכלין ושותין מבעוד יום ואסורין במלאכה וברחיצה וכו' מנין שהיום הולך אחר הלילה שנאמר לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי שלשת ימים לילה ויום הא למדנו שאין תענית צבור נקבע על הצבור אלא בהפסקה מבעוד יום, ובחומרין אלו כולן שוין הן לתשעה באב בעיננו.

11. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כד עמוד א

חתונה לא בליל י"ז בתמוז

ז) שני וחמישי ושני של תעניות ומעמדות ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה ואומר מעין המאורע בשומע תפילה. מבואר בגמ' שהלילה ששייך לתענית דהיינו לפנינו אומר עננו בתפילה ואע"פ שעדיין אינו מתענה ומזה סמך למה שנשאלנו אם ליל י"ז בתמוז הוי כבר בכלל בין המצרים לכל דיניה ונוגע בעיקר לענין להתחתן באור ל"ז תמוז וכו', וכאן מבואר דודאי הוי הלילה בכלל, ויש לה דיני בין המצרים שהרי מדינא דגמ' אף אומר בתפילה עננו. אלא שאח"כ ביטלוהו שמא ימצא שקרן בתפילתו כמו"ש רש"י.

12. רש"י מסכת שבת דף כד עמוד א

המפטיר בנביא במנחה בשבת - מצאתי בתשובת הגאונים שהיו רגילים לקרות בנביא בשבתות במנחה עשרה פסוקים, ובימי פרסיים גזרו שמד שלא לעשות, וכיון שנסתלקו - נסתלקו.

13. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כד עמוד א

טו) רש"י בא"ד, וכיון שנסתלקו נסתלקו. רש"י מבאר דבמנהג זה קים להו לחז"ל דכיון שנתבטל נתבטל ואי"צ לחזור ולחדשו ואין להוכיח מזה על שאר המנהגים שנתבטלו שיתבטלו לעולם.

14. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף כד עמוד א

גירסא דייקא יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה וכו'. ואע"פ ששינינו במגילה (כ"א א') בשבת במנחה קוראין שלשה ואין מפטירין בנביא, מקומות מקומות יש ועדיין בפרס מפטירין בנביא במנחה בשבת, וכן השיב הגאון ז"ל בתשובה, ומגיה ספרים הגיהו יום הכיפורים שחל להיות בשבת מפני שהוקשה להם מה ששינו שם במגילה, וכן כתב בעל המאור ז"ל.

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

עו ס"ק יא) הבאנו בשם הארחות חיים (סי' רצב ס"ג) טעם להמנהג שאומרים הללו' אודה ה' עפ"י דברי התוס' כאן שמתרץ ר"ת שהיו מפטירין בכתובים בשבת במנחה. ובליקוטי מהרי"ח (סדר תפלת מנחה) כתב דמנהג זה נובע מדברי רש"י שהיו רגילין להפטיר בנביא עשרה פסוקים ובמזמור אודה יש במכוון עשרה פסוקים, וכפי הנראה שזה היה המפטיר של מנחה, ואע"ג דכעת אין המנהג להפטיר, עכ"פ המזמור אומרים. ועי' בשערי אפרים (פתחי שערים שער סמ"ד) שאין לעשות כן כדי שיהיה הקדיש על הקריאה בלי הפסק. וכן בשו"ע הרב (סי' רצב ס"ד) משמע שאין אומרים אודה משום הפסק.

בנביא, ותירץ הרשב"א דמקומות מקומות יש ועדיין בפרס מפטירין בנביא במנחה בשבת. וכ"כ בספר העתים (סי' קפא) בשם רב האי גאון, דעדיין יש ספרי אפטרותא שיש בהם ענין למנחה לכל שנה כו' ויש מקומות בארץ עילם ואיי הים של פרס שרגילין בה עד עכשיו.

16. ערוך השולחן אורח חיים סימן תצ סעיף ה

שבת שחל בחול המועד ... וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים אבל המפטיר אינו חותרם רק בשל שבת דאלמלי שבת אין הפטרה בחול המועד [ט"ז סק"ה] ולטעם זה גם בשבת חול המועד סוכות כן אבל אין המנהג כן דבשבת חול המועד סוכות מזכירין חג הסוכות משום דחלוקים במוספים וגומרין את ההלל משא"כ בפסח

17. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כד עמוד א

יא) המפטיר בנביא בשבת אי"צ להזכיר של ר"ח וכו'. המפטיר בנביא במנחה בשבת אי"צ להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביו"ט. והנה לגבי שבת חוה"מ י"א שבשבת חוה"מ סוכות מזכירים של יו"ט בחתימה בברכת הנביא, ובשבת חוה"מ פסח אין מזכירים את של יו"ט בחתימה, וכן כתוב בסידורים וכן הובא מנהג זה ברמ"א. וסברת החילוק משם דבסוכות חלוקים הימים בקרבנותיהם ע"כ שייך הזכרה לכשעצמה מצד יום זה בעצמו. משא"כ בפסח שאין הימים חלוקים בקרבנותיהם ע"כ ל"ש הזכרה מיוחדת ביום זה.

אמנם צ"ב דמאי איכפ"ל דחלוק בקרבנו משאר הימים סו"ס יום זה מצד עצמו אינו מחייב בהפטרה. ואכן כבר הכריע הגר"א דודאי בתרויהו אין מזכירין את של המועד בחתימה בברכת הנביא דאלמלא שבת אין

נביא בחוה"מ, וכדאמר'י הכא, וכן צריך לנהוג, ול"ש לומר בזה שניזיל אחר מנהג, כיון דאם פטורים מלהזכיר אזי כל שמזכיר הוי הפסק בברכה ואסור.

18. רש"י מסכת שבת דף כד עמוד ב

ככל הני שמעתא – [1] רב הונא ורב יהודה ורב גידל ורב אחדבוי, אלא: כתפלה אחת כך חברתה לכל דבר היום, ומזכיר.

19. תוספות מסכת שבת דף כד עמוד ב

ולית הילכתא ככל הני שמעתא - פי' בקונטרס כרב הונא ורב יהודה ורב גידל ורב אחדבוי [2] ואומר ר"י דלא היה לו למנות דרב גידל בהדיהו דאפילו ריב"ל מודה דאין צריך להזכיר של ראש חדש בנביא כיון דנביא בר"ח ליכא כלל וכן אנו נוהגין שלא להזכיר.

20. רש"י מסכת שבת דף כד עמוד ב

משום סכנה - מזיקין, שלא היו בתי כנסיות שלהן בישוב, וכל שאר לילי החול היו עסוקין במלאכתן, ובגמרן מלאכתן מתפללין ערבית בביתן, ולא היו באין בבית הכנסת, אבל לילי שבת באין בבית הכנסת, וחשו שיש שאין ממהרין לבא ושוהין לאחר תפלה, לכך האריכו תפלת הצבור.

21. שפת אמת מסכת שבת דף כד עמוד ב

שם בגמ' יו"ט שחל בשבת כו' אין ש"ץ יורד ערבית כיו"ט ולכאורה למה באמת לא התקינו גם כיו"ט לומר מעין שבע למ"ש רש"י דבחול לא תקינו משום שהיו עסוקין במלאכתן כו' מתפללין בבתיהן א"כ כיו"ט מסתמא באו לבהכנ"ס ולמה לא תיקנו וי"ל דדוקא בשבת דמקדימין לקבל את השבת הי' רוב ציבור ממהרין לבוא ומיעוט שמאחרין ושפיר יש חשש סכנה אבל כיו"ט אין מקדימין לבוא ומשחשיכה שוב כולם באו אכן בתוס' בתענית (ב' ב) הביאו בשם הירושלמי דכיו"ט בערבית לית כל עמא תמן וע"ש ברא"ש דכיו"ט אחרון הכל באים בערב הואיל שאין עושין מלאכה בחוה"מ ע"ש:

22. ספר שערים מצויינים בהלכה

בא. ועי' במחזור ויטרי (סי' קה) שכתב עוד דבשבת אינו יכול להדליק וליטול אבוקה. ומשמע דכיו"ט אפי' נשאר יחידי יכול ליטול אבוקה בידו. ובשפת אמת תירץ, דבשבת מקדימין לקבל שבת וכיו"ט אין מקדימין, ושוב באו כולם בזמנו, וציין, דבתוס' מס' תענית (ב: ד"ה העובר) הביאו בשם הירושלמי, דכיו"ט בערבית לית כל עמא תמן, וברא"ש (שם) כתב, דכיו"ט אחרון הכל באים מכערב, דהא אין עושין מלאכה בחוה"מ. שוב ראיתי בחי' הר"ן, דדוקא בליל שבת תקנו משום דמזיקין שכיחי בלילי שבתות ובלילי רביעיות, ולכן לא הוצרכו לתקן בליל יו"ט. אלא דצ"ע עדיין, דלפעמים חל ליל יו"ט של שבועות בליל רביעי, ואפשר דכיון דזה לפעמים, לא תיקנו לדבר שאינו תדיר. ועי'

ורבנן הוא דתקוני משום סכנה. פרש"י דבתי כנסיות היו מחוץ לעיר, ויש חשש סכנה ליחידים, ובימי החול התפללו ערבית בביתם, אבל לילי שבת באו לביהכנ"ס, וחשו שיש שאין ממהרין לבא ושוהין לאחר התפלה, לכך האריכו תפלת ציבור. וקשה א"כ גם כיו"ט יתקנו תפלת מעין שבע. וי"ל דדוקא בשבת שאסורין בכל מלאכה הקדימו לקבל שבת, אבל כיו"ט דמותר במלאכת אוכל נפש לא הקדימו, ממילא כל הציבור איתרו זמן תפלה, ומי שאיחר גם זמן המאוחר שוב לא

23. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כד עמוד ב

תפילת ערבית ליל שבת עדיף
(ב) בדין הוא דאפילו בשבת לא צריך ורבנן הוא דתקוני משום סכנה. והנה היעבץ חידוש גדול, דאף דקיי"ל דתפלת ערבית רשות, מ"מ בליל שבת תפלת ערבית חובה, דרבנן קבעוה לחובה משום דאיכא חובת קידוש דאורייתא כדכתיב זכור את יום השבת לקדשו, ואע"ג דחייב לקדש על הכוס ג"כ, מ"מ כשאינו מקדש על הכוס בע"כ שיוצא יד"ה קידוש בתפלה ע"כ קבעוה חובה, ולפ"ז נשים נמי חייבות בערבית דליל שבת דהרי אינהו נמי חייבות בקידוש, ולפי"ז מובן מה שתקנו להאריך תפה"צ בברכת מעין שבע למי שאינו בקי שהרי חובה היא אמנם לא קיי"ל הכי.

24. ילקוט שמעוני ישעיהו - פרק נה - רמז תפ

מה שמן אין יכול להתערב במשקין אחרים אף ישראל ואבדיל אתכם מן העמים

25. מדרש רבה דברים פרשה ז פסקה ג

זהו שאמר הכתוב (שיר א) לריח שמניך טובים רבנן אמרי בחמשה דברים נמשלה התורה במים ובין ובדבש ובחלב ובשמן ... שמן מנין שנאמר (שם א) שמן תורק שמך מה השמן הזה תחלתו מר וסופו מתוק כך הן דברי תורה אדם מצטער בהן בתחלה ועושה בהן אחרית טובה שנא' (איוב ה) והיה ראשיתך מצער וגו' ד"א מה השמן הזה חיים לעולם אף דברי תורה חיים לעולם מה השמן הזה אורה לעולם אף דברי תורה אורה לעולם ד"א מה השמן הזה אין יכול להתערב במשקין אחרים אף ישראל אין יכולין להתערב בעובדי כוכבים מנין שנא' (ויקרא ב) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי דבר אחר מה השמן הזה אפי' אתה גותן אותו בכמה משקין הוא נעשה עליון על כולם כך הן ישראל עליונים על כל עובדי כוכבים כמו שכתוב (דברים כז) ונתנך ה' אליך עליון על כל גויי הארץ

26. תוספות שבת דף כד/ב

לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט - וא"ת היכי ילפינן תרומה מקדשים דקדשים דין הוא שאין שריפתן דוחה יו"ט לפי שאין יכול ליהנות בשעת שריפה ולא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותר' נמי שלא לצורך אלא שלא לצורך אוכל נפש אבל צריך שיהא קצת צורך להתחמם או לשום הנאה אבל הבערה לגמרי שלא לצורך לא הותרה אלא שריפת תרומה טמאה שמותר ליהנו' בשעת שריפה למה יאסר מאי שנא משמן חולין שמותר לשורפו ולהדליקו להנאתו דאטו תרומה לפי שיש מצוה בשריפתה מיגרע גרע [1] ואומר ריב"א דודאי גרע דכיון שאסרה תורה כל הנאות רק הנאת שריפה אם כן הבערה זו אינה לצורך הנאתו אלא לשם מצות שריפה אלא שהתורה לא הקפידה שיהנה ממנה בשעת ביעור' ולהכי לא דחיא יו"ט מידי דהוה אנדרים ונדבות דאין קרבים ביו"ט למ"ד משלחן גבוה קא זכו וכן שתי הלחם לדידיה אין אפייתן דוחה יו"ט אף על פי שיש בהן אכילת אדם משום דעיקרן לצורך גבוה ולמ"ד קריבין ביו"ט היינו משום דקסבר דעיקר שחייתן ואפייתן נמי לצורך אדם אבל שריפת תרומה טמאה ודאי לשם מצות ביעור ולא לשם הנאה הלכך אסור ביו"ט כשאר קדשים [2] ולר"י נראה דלא שייך בשריפת תרומה לומר משולחן גבוה קא זכו ולא דמו לשתי הלחם שהאפייה היא לצורך גבוה שהרי אחר אפייה צריך לעשות בהם תנופה וכן אחר שחיית נדרים ונדבות עושין מהן לגבוה אבל תרומה טמאה אין עושין ממנה לגבוה כלום וליכא למימר בה משולחן גבוה קא זכו והכי מפרש ר"י לפי שאין שורפין קדשים ביו"ט פי' גזרו תרומה אטו קדשים ...

27. חדושי הרשב"א על מסכת שבת דף כד/ב

הא דאיבעיא לן מנא הני מילי. איכא למידק ומנא לן דשרי, דהא לא הותרה הבערה אלא או לצורך אכילה או לצורך מצות היום, הא שלא לצורך מצות היום כלל אסור. איכא למימר משום דסד"א דהוי יו"ט לא תעשה גרידא ואתי עשה דשריפת קדשים ודחי לא תעשה. ותדע לך דמדקא מתרץ רב אשי דהוי יו"ט עשה ולא תעשה ואיתרצא להו בהכין. ש"מ מעיקרא לא הוה ס"ד הכי ...

ואיכא דקשיא ליה ותהוי נמי שריפת קדשים עשה וי"ט לא תעשה גרידא, אכתי היכי הוה דחי האי עשה ללא תעשה דהא אפשר להמתין למחר ולקיים עשה, כדר"ל דאמר (לקמן קלג, א) כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה. ותירץ

הרמב"ן ז"ל דלא אמר ר"ל הכי אלא היכא דאפשר לקיים את שניהם עכשיו בלא דחיית לא תעשה, כגון
ההיא דיבמות דאמרינן בפרק כיצד (כ, ב) גמ' אלמנה לכהן גדול גבי אלמנה מן האירוסין לכ"ג, כדר"ל דאמר
ר"ל כל מקום כו' והכא נמי אפשר בחליצה דמקיים עשה ול"ת, וכגון ההיא (דיבמות) [דמנחות] דאמרינן בפרק
התכלת (מ, א) גבי סדין בציצית שאפשר לעשות לו כן ממינו ולא עבדינן צמר, וכן כל כיוצא באלו, **אבל היכא**
דלא אפשר לקיים עשה היום אלא בדחיית ל"ת, אי אפשר לקיים את שניהם מיקרי שהרי אי אפשר לקיימן
עכשיו. ובודאי הכי משמע כדבריו, דמוכח בריש פרק קמא דיבמות (ו, א) דאמרינן התם אלא אתיא מבנין בית המקדש, דתניא יכול
יהא בנין בית המקדש דוחה את השבת, תלמוד לומר את שבתותי תשמורו הא לאו הכי דחיא, מאי לאו בבונה וסותר. ואם איתא היאך
אפשר לומר כן, דהא בנין בית המקדש אפשר למחר ואפשר לקים את שניהם, ואם כן דכותיה היאך אפשר לומר דדחיא. ועוד דדחינן
(שם) לאו בלאו דמחמר, ואקשינן אלא הא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה ליגמר מהכא דלא דחיא, אמאי לימא שאני הכא משום
דאפשר כדר"ל, הא בעלמא דלא אפשר דחיא. וכי האי גוונא נמי איכא למידק מדאתיא התם למיפשטה ממיתת בית דין, ואע"ג דמיתת
בית דין אפשר למחר:

28. ספר לקח טוב - כלל יב אות ה

ואולם הרמב"ן עה"ת פ' יתרו דורש טעמא דקרא בהך דינא דעדל"ת וכו' וז"ל ואמת הוא ג"כ כי מדת
זכור רמזו במ"ע והוא היוצא ממדת האהבה וכו' ומדת שמור במצות ל"ת וכו' ויוצא ממדת היראה וכו'
ולכן מ"ע גדולה מל"ת כמו שהאהבה גדולה מיראה וכו' ולכך אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת וכו' עכ"ל.
ולפי"ז נראה בהצעת דברי הש"ס סוטה דל"א ע"א גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף
דור (העושה מיראה זכותו תלוי לדורותיו להגן עליהם עד אלף דור) וזה תלוי לאלפים דור (העושה מאהבה
זכותו תלוי לאלפים דור וכו') ויליף לי' התם מקרא ע"ש ומבואר איפוא בזה דמעלת האהבה היא כפולה ממעלת
היראה שהרי האהבה תלוי' לאלפים והיראה רק לאלף שהוא חצי אלפים וא"כ מובן ממילא דמדריגת וערך עשה
אחת דהיא עבודה מאהבה היא כמדריגת וערך ב' לאוין דהם עבודה מיראה. וא"כ שפיר כ' הכריתות דאין עשה
אחת דוחה ב' לאוין דכיון דערך הלאוין שוה לערך העשה א"כ שוב מאי אולמי' דעשה על הלאוין ושוא"ת עדיף...

1. ספר פניני הרב

בגדר קדושת יום טוב שחל להיות בשבת: ביצה (יז). תי"ר, יום טוב שחל
להיות בשבת, בית שמאי אומרים מתפלל שמונה ואומר של שבת בפני
עצמה ושל יום טוב בפני עצמה. ובית הלל אומרים מתפלל שבע, מתחיל
בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע. רבי אומר אף
חותם בה מקדש השבת וישראל והזמנים **ובגמ' ברכות (מט.) איתא,**
דאין חותמין בשנים, דאין עושין מצוות חבילות חבילות, חוץ מזו -
דמקדש השבת וישראל והזמנים. ומאי שנא, הכא חדא היא וכו'.
והנה זה ברור, דאליבא דבי"ש, ביום טוב שחל להיות בשבת, שיש
לפנינו ב' קדושות היום נפרדות שחלות איוס זה, דקדושת שבת לחוד,
וקדושת יום טוב לחוד, ואשר על כן מצרכי שתי ברכות נפרדות אקדושת
היום, דאי אפשר לכלול שתיהן בחדא ברכה, דאין חותמין בשתיים. אך
לדעת בי"ה דכוותיהו קיי"ל, וכדברי רבי, יש להסתפק, אם מעיקרא
דדינא ס"ל גם כן כבי"ש, דבי' קדושות היום נפרדות הן, ובאמת הוה ליה
למימר בי' ברכות נפרדות, אך בגמ' ברכות (כח:) ייסדו דבעינן שיהיה
איזה רמז בספרי הנביאים למנין הברכות שבשמונה עשרה, וכדאיתא
התם - הני י"ח כנגד מי ... הני שבע דשבתא כנגד מי ... הני תשע דראש

השנה כנגד מי וכו'. והיות שאין מקור בתנ"ך לתפילה שיש בה שמונה ברכות, הוכרחו התנאים לצרף יחד שתי ברכות אלו דקיימי אקדושת היום, מתוך שעניינן שוה [חדא היא], וכמו שביארנו לענין תשע ברכות דתפילת ראש השנה [במסורה, חוברת ב']. או דנימא דבי"ה פליגי אבי"ש בעיקר וביסוד הדברים, וסי"ל דביום טוב שחל להיות בשבת אין כאן שתי קדושות נפרדות, אלא שתייהן מתמזגות יחד להוות חדא קדושה, ואשר לזה נתכוונו בגמי ברכות באמרם - הכא חדא היא.

ועיין גמי ברכות (מט.) הני"ל, דביום טוב שחל להיות בשבת יש לחתום "מקדש השבת וישראל והזמנים", ועל זה הקשו, דהלא קיי"ל בברכה שלישית דברכת המזון דאין לחתום בה מושיע ישראל ובונה ירושלים, דאין חותמים בשתים, ומאי שנא. ועל זה תירצו בגמי לפי גרסת רש"י, הכא (בברכת קדושת היום) חדא היא, התם (בברכת המזון) תרתני, כל חדא וחדא באפי נפשה. וגירסת הבה"ג שם (הובאה שם ברש"י) היא להיפך, הני תרתני קדושי נינהו, ומודה רבי דחתמינן בהו בשתים. אבל נחמה חדא מילתא היא ובחדא בעי למחתם. ועיי"ש ברש"י שדחה לגרסת הבה"ג ולפירושו. על כל פנים מגרסת הבה"ג מתבאר להדיא דסי"ל דביום טוב שחל להיות בשבת ששתי קדושות נפרדות הן שחלות על אותו היום. משא"כ לפי גרסת רש"י, לפי פשוטו משמע דסי"ל דהכל מהווה חדא קדושת היום [אף שיש לדחות].

והנה בכל ראש השנה, שתמיד חל בראש חודש, יש יותר סברא לומר שהכל מהווה **חדא קדושת היום**. וראה לדבר משיטת הר"ר משולם שהביאו התוס' ברי"ה (ח:) שהחודש מתכסה בו, שאין חטאת ראש חודש קרבה בראש השנה, הרי להדיא ששונה קדושת ראש חודש זה משאר קדושת ראש חודש דעלמא. ומסתברא לומר דהייט, שקדושת ראש חודש דתשרי מתמזגת עם קדושת היום דראש השנה. [אכן עיי"ש בתוס' בהמשך דבריהם, שהקשה לו ר"ת מתוספתא דשבועות, והשיב שלא אמר שאין מקריבים בו חטאת, אלא רק כיון לומר - שלא נזכר בקרא].

[ועיין גמי זבחים (צ:)] איבעיא להו, תדיר ומקודש, איזה מהם קודם וכו'. ושם בהמשך הגמי איתא (צא.) ת"ש, מוספי שבת קודמים למוספי ראש חודש. (ופירש רש"י, מוספי ראש חודש מקודשין משל שבת, דאיקרי מועד.) ועל זה דחו, אטו ראש חודש למוספין דידיה אהני, למוספי שבת לא אהני. וכן איתא עוד שם בהמשך, אטו ראש השנה למוספי דידיה אהני, למוספי ראש חודש לא אהני. והמתבאר מדברי הגמי' כאן על פי פשוטו הוא, דלא רק בראש השנה (שתמיד חל הוא בראש חודש) הוא דאמרינן ששתי הקדושות שעל היום מתמזגות יחד להוות חדא קדושת היום, אלא אפילו בראש חודש שחל להיות שבת נמי אמרינן

הכי, שהכל מהווה קדושת היום אחת, ואשר על כן קדושת היום החמורה דראש חודש גם כן מחייבת אף במוספין דשבת.]

ונראה, דבנקודה זו תלוי שינוי הנוסחאות שבתפילת יום טוב. דביום טוב שחל בשבת לפי רוב הנוסחאות מוסיפים באמצע הקטע של "והשיאנו" את הבקשה "או"י א רצה במנוחתנו", ובנוסח הגר"א ליתא לתיבות או"י א, ומוסיפים רק את הבקשה - "רצה במנוחתנו". ונראה, דבתפילת שבת, הקטע האחרון של ברכת קדושת היום מתחיל בתיבות או"י א רצה במנוחתנו, ואילו ביום טוב הקטע האחרון שבברכת קדושת היום מתחיל בתיבות "והשיאנו". ולכן ביום טוב שחל בשבת, אף דפליגי בי"ה אבי"ש וסי"ל שכוללים ענין שתי קדושות היום בחדא ברכה, מכל מקום בעיקרון של דברים מודו לבי"ש, דבאמת מן הנכון היה לברך בי ברכות נפרדות בפני עצמן, ועל כן פותחים גם ב"והשיאנו" וגם ב"או"י א רצה במנוחתנו", להראות שמן הנכון היה לומר שתי ברכות נפרדות של קדושת היום. משא"כ לפי נוסח הגר"א, שרק מוסיפים תיבות "רצה במנוחתנו" כבקשה מיוחדת לשבת, ואין פותחים באו"י א, כדרך שמתחילים בשאר שבתות השנה, דאדרבא, אין כאן אלא **חדא קדושת היום**, ופליגי בי"ה אבי"ש **ביסוד הענין ושרשו**, דלא היה מן הראוי לברך כאן שתי ברכות כל עיקר.

ונוסחת ר' יעקב עמדין בסידור שלו לומר או"י א אפילו ביום טוב שחל בחול, ענין אחר הוא, דלפי אותה נוסחא, כמו שקטע זה האחרון (שלפני חתימת הברכה) פותחת בשבת בתיבות או"י א, כמו כן ביום טוב - יש לו להתחיל כן, ובקשת והשיאנו היא קטע בפני עצמו, ואינה פתיחת הקטע האחרון שסמוך לחתימה.

2. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן ע

י"ד מפטיר ביו"ט שחל בשבת ששכח להזכיר בברכתו אחד מהם ובטעה המפטיר ביו"ט שחל בשבת ואמר בברכת על התורה רק של שבת או להיפוך יש לו לחזור בברכת על התורה ולהזכיר שניהם, ובדיעבד אם אמר בחזרתו רק מה שחסר נמי יצא, אבל לכתחלה יאמר שניהם וכדכתב כתר"ה. **וכן באחד שטעה ואמר תפלת שבת, וחזר והתפלל תפלת יו"ט ולא הזכיר של שבת נמי מסתבר שיצא.** וכן הוריתי בליובאן כשהטפו אנשים והושיבום בבית האסורים כדי שיתן כסף של זהב להמדינה כפי הסך שאמדו שיש לו והיה אז שבת ור"ח שבט ולא הניחוהו להביא סדור ולא היה בקי בתפילת מוסף של שבת ור"ח, שיאמר תפלת מוסף דשבת שבקי לאומרה בעל פה כי אין מוספי ר"ח מעכבין את מוספי שבת שלכן אין מעכבין גם בתפלות, ואם יוציאו אותו לחפשי אח"כ בו ביום יתפלל מוסף של ר"ח, ובמוסף אולי טוב יותר לומר של ר"ח לבד מאחר שכבר יצא של שבת אבל בתפלות דיו"ט ושבת בשחרית ומנחה טוב יותר לומר שניהם בחזרתו אבל יצא גם כשאמר רק התפלה שחסר בלא הזכרת שניהם.

3. ערוך השולחן אורח חיים סימן תריח סעיף יז

חולה שאכל ביוה"כ ונתיישב דעתו בענין שיכול לברך צריך להזכיר של יוה"כ בברכת המזון והיינו שיאמר יעלה ויבא כמו בתפלה ויאמרנה בבונה ירושלים כמו בכל יו"ט ואם חל בשבת אומר רצה והחליצנו וגדולי האחרונים מפקפקים הרבה בדין זה שהרי לא היום גורם האכילה אלא מחלתו גרמה לו ולמה יזכור יוה"כ בברהמ"ז [ט"ז ומג"א סק"י] ולא ידעתי איך החולים נוהגים בזה מיהו קידוש וודאי א"צ [שם]:

4. רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן תריח סעיף י

[מג"א ס"ק י] וגם א"צ לקדש. אפשר דזהו רק ביוה"כ דעלמא כיון דקידוש י"ט דרבנן לא תקנו כלל קידוש ביוה"כ. אבל ביוה"כ שחל בשבת דחיוב עליו מדאורייתא לקדש. ולהסוברים דאין קידוש אלא במקום סעודה הוא דרבנן. י"ל דיצא ידי חיוב דאורייתא בהזכרת שבת בתפלה אם מכווין לצאת ולגבי דרבנן הוי כמו יוה"כ דעלמא. וגם בזה יש לחלק דדוקא מצד יוה"כ לא תקנו קידוש כלל. כיון דע"פ הרוב א"י לאכול לא תקנו משום חולה לחוד. וגם שייך סברת הר"א כ"ץ דלדידה הוי כחול. משא"כ בחל בשבת דתקחז"ל היה בכל שבת דיהיה קידוש במקום סעודה. ממילא גם שבת זה בכלל. וזה החולה חל עליו החיוב דשבת עכ"פ להסוברים דאין קידוש אלא במקום סעודה הוא מה"ת י"ל דצריך לקדש כנ"ל בעזה"י:

5. טור אורח חיים סימן קפח

אם חל ר"ח בשבת והזכיר של שבת ולא של ר"ח [1] היה אומר ה"ר יוסף שאין מחזירין אם פתח בהטוב והמטיב אע"ג דהשתא לא סגי דלא אכיל מ"מ משום האי מיעוטא לא תקנו להחזיר וגם חיוב אכילה דהאי יומא משום שבת הוא וכתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל [2] ויש חולקים בזה ולזה דעתי נוטה וראיה משום יום שנתחייב בד' תפלות ה"נ כיון דסוף סוף לא סגי דלא אכיל צריך לחזור ולברך ולכ"ע אם שכח גם של שבת ונזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב כוללו ואומר ברוך שנתן שבתות למנוחה ור"ח לזכרון ואם פתח בהטוב והמטיב חוזר לראש ומזכיר של שבת ור"ח כבתחלה וכתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל ובסעודה ג' של שבת צ"ע אם מחזירין אותו לר"ת דאמר שיוצא במיני תרגימא בלא פת ודאי אין מחזירין אותו אפילו אם אכל פת דדמי לר"ח ולדברי המפרשים שצריך פת דילפינן מג"פ דכתיב היום גבי מן שהוא במקום פת לדידהו מחזירין אותו ע"כ: